

STEFAN ZWEIG

Stefan Zweig

1881–1942

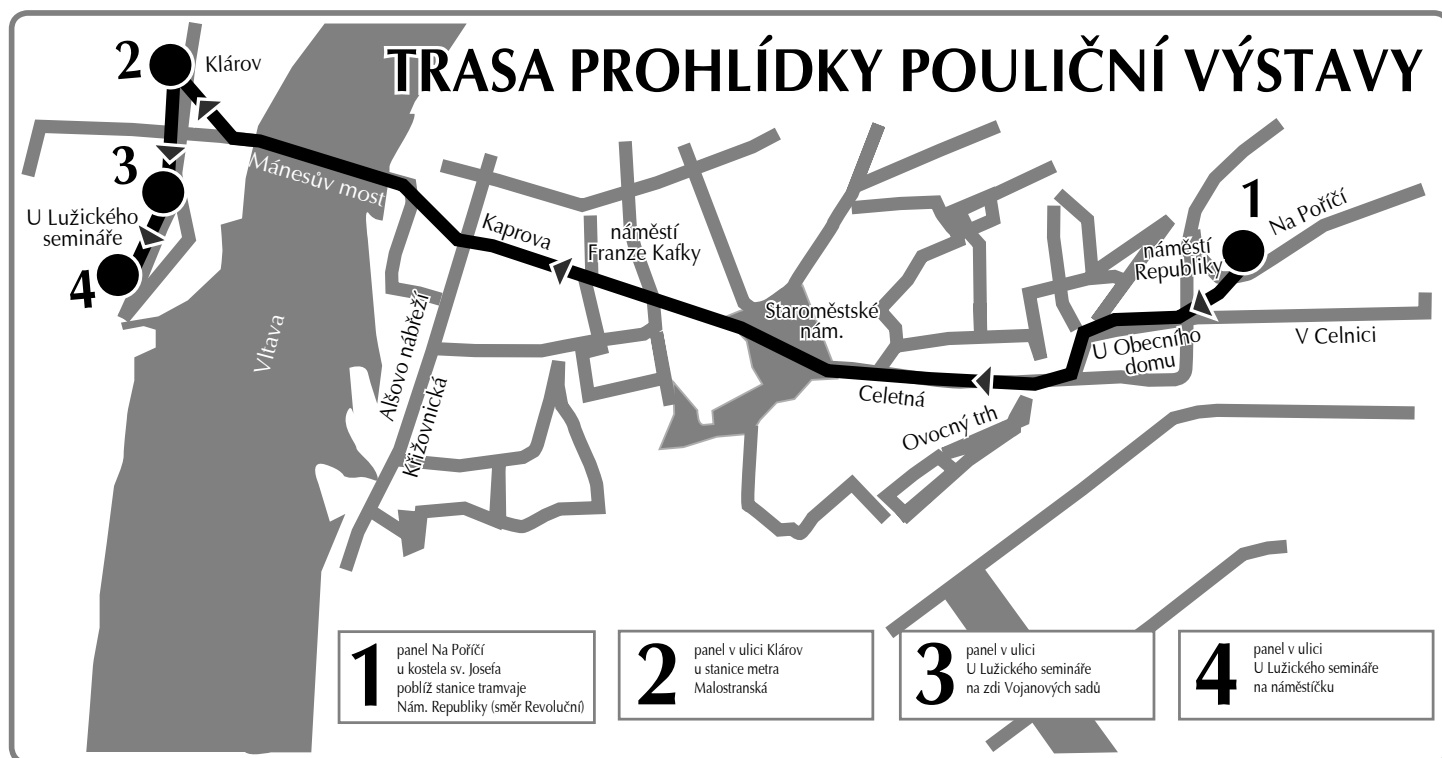
BUNDESKANZLERAMT ÖSTERREICH
KUNST

Zuzana a Eugen Brikciusovi
a
Rakouské kulturní fórum v Praze
zvou na plakátovou výstavu

STEFAN ZWEIG

slovem i obrazem,

na kterou poskytly grant
Městská část Praha 1
a Spolkové kancléřství ve Vídni.

Připravila: Zuzana Brikcius
Grafická úprava: Ivo a Táňa Horňáčkoví
Celou výstavu si lze prohlédnout na: www.brikcius.eu

STEFAN ZWEIG

1881

Narozen 28. listopadu ve Vídni. Již na gymnáziu, inspirován dílem Huga von Hofmannsthal a Rainera Marii Rilkeho, píše své první básně.

1901–1909

Vydává první básnickou sbírku s názvem **Stříbrné struny**. Překládá francouzské autory. Píše fejetony, povídky a dramata (**Tersites**, **Dům u moře** a další). Cestuje po světě a navazuje kontakty se spisovateli a umělci.

1910

Zveřejňuje první biografii **Émile Verhaeren**.

1911

V díle **První zážitek. Čtyři příběhy z krajiny dětství** je již patrný jeho psychologicky intuitivní styl.

1914–1917

Během první světové války působí Zweig jako dobrovolník ve válečném tiskovém středisku. Od svého přítele Romaina Rollanda (1876–1944) přebírá pacifistický světový názor.

1917

Propuštěn z vojenské služby.

1918

Premiéra protiválečného dramatu **Jeremiáš v Curychu**.

Stává se korespondentem vídeňských novin Neue Freie Presse a využívá svých novinářských kontaktů ke zveřejňování svých nezávislých názorů.

1919

Po válce se vrací do Rakouska a usazuje se v Salcburku. Bojuje zde proti oportunismu a nacionalismu. Angažuje se pro duchovní jednotu Evropy. Ve svých článcích a přednáškách varuje před radikalizací a vyzývá k diplomacii, rozumu a trpělivosti.

1920–1928

Vydává četné povídky jako **Strach**, **Nutkání** a **Uprchlík**.

Dále píše tři eseje o stavitelích světa: **Tři mistři** (1920), **Boj s démonem** (1925) a **Básníci svého života** (1928).

1926

S adaptací komedie **Volpone** Bena Jonsona (1572–1637) dosahuje svého největšího divadelního úspěchu.

1927

Vycházejí **Hvězdné hodiny lidstva**.

1928–1930

Na popud Maxima Gorkého (1868–1936) vychází jeho sebrané dílo v ruštině.

1929–1932

Vychází tragikomedie z napoleonských dob **Ovečka chudých** a první historický román **Marie Antoinetta**.

1934

Po nacistickém převzetí moci prchá Zweig do Londýna.

1934–1938

Jeho knihy **Triumf a tragika Erasma Rotterdamského** a **Svědění proti násilí**. **Castelliův zápas s Kalvínem** už nevycházejí v nakladatelství Insel v Německu, nýbrž ještě před „anšlusem“ v Rakousku.

1935

Píše pro Richarda Strausse (1864–1949) libreto k opeře **Mlčenlivá žena**.

1936

Nacisté zabavují jeho knihy a vyhlašují zákaz jejich prodeje.

1940

Dostává anglické občanství. Během druhé světové války opouští Evropu a odjíždí do New Yorku. Odtud cestuje do Argentiny, Paraguaye a Brazílie, kde se o rok později usadí.

1941

Vychází **Šachová novela**.

1942

Publikuje autobiografii **Svět včerejška**. **22. února** v Petrópolis u Rio de Janeiro odchází Stefan Zweig dobrovolně ze života.

Ukázky použity z knih:

Stefan Zweig: SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst, 1994, překlad Eva Červinková

Stefan Zweig: LÉČENÍ DUCHEM, nakladatelství Odeon, 1981, překlad Věra Macháčková-Riegerová

Václav Fiala: VIDĚN – Literární toulky dunajskou metropolí, nakladatelství Lidové noviny, 2017

Volker Weidermann: OSTENDE 1936 – Léto jednoho přátelství, nakladatelství Host, 2014, překlad Tomáš Dimter

Narodil jsem se

1881 v jedné velké a mocné císařské říši, v habsburské monarchii, ale na mapě ji už nenajdete; byla smyta beze stopy. Vyrostl jsem ve Vídni, v té dva tisíce let staré nadnárodní metropoli, a musel jsem ji opustit jako zločinec, dříve než byla degradována na německé provinční město. Mé literární dílo v jazyce, v němž jsem je napsal, shořelo na popel právě v té zemi, kde se mé knihy staly přáteli milionů čtenářů. A tak už nepatřím nikam, **všude jsem cizinec, a v nejlepším případě host**; také vlastní domov, který si vybralo mé srdce, Evropu, jsem ztratil od chvíle, kdy se podruhé sebevražděně vrhla do bratrovražděné války.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst,
1994, překlad Eva Červinková

Rodina mého otce pocházela z Moravy. V malých venkovských městech tam žily židovské obce v nejlepší shodě se sedláky a měšťany...

Můj dědeček

z otcovy strany prodával zboží z manufaktur. V druhé polovině století pak v Rakousku začala průmyslová konjunktura. Zatímco tedy můj dědeček jako typický představitel dřívější epochy provozoval jen obchod s hotovými výrobky, můj otec odhodlaně přešel do nové doby tím, že ve svých třiatřiceti letech založil v severních Čechách malou přádelnu, ze které pak v průběhu let pozvolna a prozíravě vybudoval rozsáhlý podnik.

Sourozenci Stefan a Alfred Zweigovi

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst, 1994,
překlad Eva Červinková

Moje matka,

dívčím jménem Brettauerová, byla jiného, jaksi mezinárodního původu. **Narodila se v Anconě v jižní Itálii** a italština byla řečí jejího dětství stejně jako němčina; kdykoli mluvila s mou babičkou nebo se svou sestrou o něčem, čemu služebnictvo nemělo rozumět, přešla do italštiny.

Rodiče Ida a Moritz
Zweigovi

Rodina mé matky

v žádném případě nebyla italská, nýbrž vědomě internacionální; Brettauerové, kteří původně vlastnili banku, se podle vzoru velkých židovských bankéřských rodin, ale přirozeně v mnohem menších dimenzích, z malého města Hohenems u švýcarských hranic brzy rozptýlili po světě.

V této rodině už neexistovali malí obchodníci, makléři, nýbrž jen bankéři, ředitelé, profesori, advokáti a lékaři, každý mluvil několika jazyky, a vzpomínám si, s jakou samozřejmostí se u mé tety v Paříži přecházelo při stolování z jedné řeči do druhé.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst,
1994, překlad **Eva Červinková**

Paříž, rok 1900

Já sám jsem současníkem

obou největších válek lidstva, a dokonce jsem každou prožil na jiné frontě, tu první na německé, tu druhou na protiněmecké. V době **před válkou jsem poznal nejvyšší stupeň a formu svobody jednotlivce** a potom její nejnižší stav po staletích, oslavovali mě a opovrhovali mnou, byl jsem svobodný, nesvobodný, bohatý a chudý.

Mým životem

se přehnali všichni ti
sinalí oři a apokalypsy,
revoluce a hlad,
znehodnocení peněz
a teror, epidemie
a emigrace; na vlastní oči
jsem viděl růst
a rozšiřovat se velké
masové ideologie,
fašismus v Itálii,
nacionální socialismus
v Německu, bolševismus
v Rusku, a především ten
**arcimor nacionalismu,
jenž otrávil výkvět naší
evropské kultury.**

SVĚT VČEREJŠKA,
nakladatelství Torst, 1994,
překlad Eva Červinková

Stefan Zweig, rok 1900

„Můj život“,

často se mi stává, že se pak bezděky táži: „Který život?“ Ten před světovou válkou, ten před první, či ten před druhou, nebo život dnes? Pak se opět přistihnu, jak říkám: „Můj dům“, a nevím hned, který z těch bývalých mám na mysli, zda ten v Bathu, nebo v Salcburku, nebo rodičovský dům ve Vídni; nebo že říkám: „u nás“, a s úlekem si musím připomenout, že k lidem své vlasti dávno patřím právě tak málo jako k Angličanům nebo Američanům, tam už bez organického spojení a zde zase vždy bez úplného začlenění; svět, v němž jsem vyrostl, a svět dnešní a svět mezi nimi oběma jsou pro můj cit naprosto rozdílné světy.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst,
1994, překlad Eva Červinková

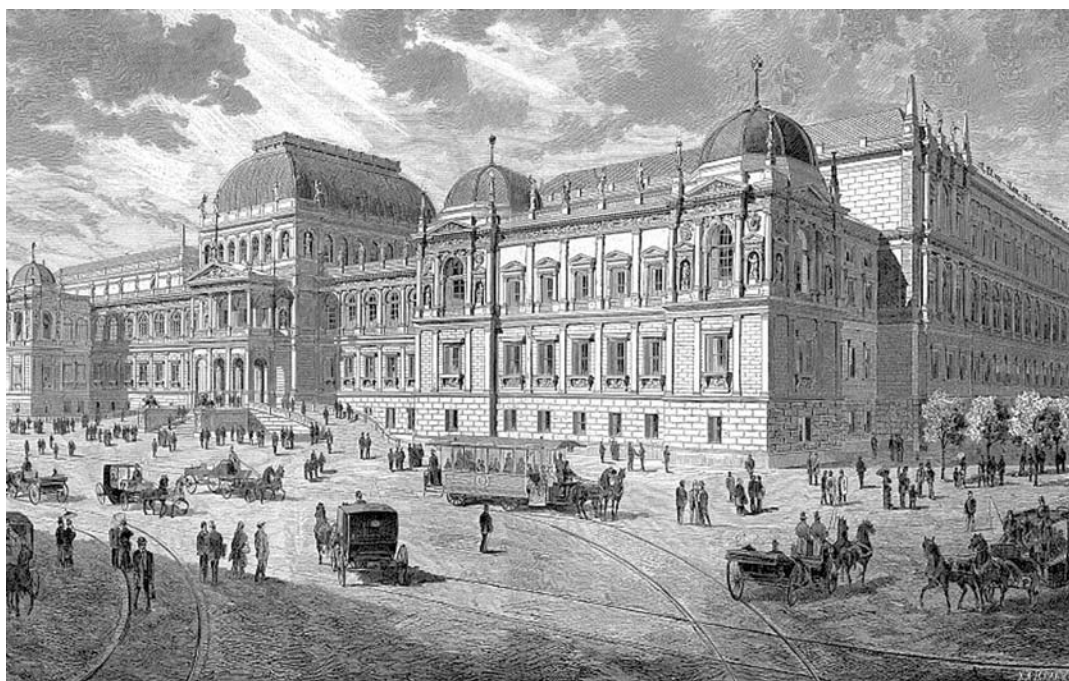
Škola v minulém století

Bylo samozřejmostí, že po obecné škole mě poslali na gymnázium. Každá zámožná rodina už ze společenských důvodů pečlivě dbala na to, aby měla „vzdělané“ syny; učili se francouzsky a anglicky, seznamovali se s hudbou, měli nejprve své vychovatele a potom domácí učitele dobrého chování.

Cesta na univerzitu

byla dosti dlouhá, v žádném případě růžová. Pět let v obecné škole a osm let na gymnáziu se muselo denně pět až šest hodin prosedět v dřevěných lavicích, ve volném čase zvládnout školní úlohy a navíc ještě to, co vyžadovalo „všeobecné vzdělání“: francouzštinu, angličtinu, italštinu, „živé“ jazyky vedle klasických, řečtiny a latiny – tedy pět jazyků ke geometrii a fyzice a ostatním školním předmětům.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst,
1994, překlad Eva Červinková

Die neue Universität in Wien.

Vídeňská univerzita kolem roku 1900

My, bezvousí,

nedospělí chlapci, kteří přes den ještě museli dřepět ve školní lavici, jsme tvořili vskutku ideální **publikum**, o jakém mladý básník mohl snít, **zvědavé, kriticky vnímavé a nadšením se uvádějící v nadšení**. Neboť naše schopnost k entuziasmu byla bez hranic; během vyučovacích hodin, cestou do školy i ze školy, v kavárně, v divadle, na procházkách jsme my, nedorostlí chlapci, nedělali nic jiného, než diskutovali o knihách, obrazech, hudbě, filosofii; kdokoli působil veřejně, ať jako herec nebo dirigent, kdo uveřejnil nějakou knihu nebo psal do novin, zářil na našem nebi jako hvězda.

Richard Strauss,
1864–1949

Richard Wagner,
1813–1883

Gerhart Hauptmann,
1862–1946

Samo o sobě bylo ve Vídni toto nadšení pro divadlo, literaturu a umění něčím zcela přirozeným; noviny poskytovaly všem kulturním událostem zvláštní prostor, vpravo i vlevo, kamkoli člověk přišel, slyšel diskuse dospělých o opeře nebo o Burgtheatru, ve všech papírnicích byly ve výlohách fotografie velkých herců; sport se ještě považoval za brutální záležitost, za kterou se měl gymnazista spíš stydět, a kinematograf se svými ideály pro masu nebyl ještě na světě. Ani doma nebylo třeba se obávat odporu; divadlo a literatura

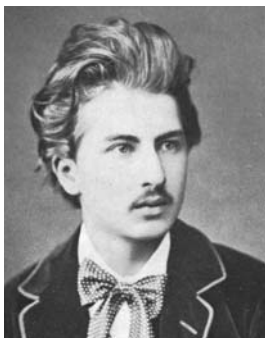
patřily, na rozdíl od karetních her nebo přátelství s dívkami, mezi „nevinné“ vášně. Koneckonců můj otec, jako všichni vídeňští otcové, horoval ve svém mládí pro divadlo zrovna tak a účastnil se premiéry Lohengrina pod taktovkou Richarda Wagnera s podobným nadšením jako my premiér Richarda Strausse a Gerharta Hauptmanna. Neboť že my gymnazisté jsme se tlačili na každé premiéře, bylo samozřejmé; jak bychom se styděli před svými šťastnějšími kolegy, kdybychom příští ráno ve škole nemohli vyprávět o každém detailu!

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst,
1994, překlad **Eva Červinková**

V našem vlastním městě

vznikla přes noc skupina „mladé Vídně“ s **Arthurem Schnitzlerem**, **Hermannem Bahrem**, **Richardem Berr-Hofmannem**, **Petrem Altenbergem**, v nichž specificky rakouská kultura poprvé dostala zušlechtěním všech uměleckých prostředků evropský výraz.

Arthur Schnitzler,
1862–1931

Peter Altenberg,
1859–1919

Hermann Bahr, 1863–1934

**Procházky
s mladými dívkami
jsme považovali
za ztrátu času...**

Táži-li se dnes

sám sebe, kdy jsme ve dnech přeplněných školními a soukromými hodinami nacházeli čas pro četbu všech těch knih, je mi jasné, že se tak z valné části dělo na úkor našeho spánku a tím naší fyzické svěžesti. Že jsem svou četbu odkládal před jednou nebo druhou hodinou v noci, ačkoli jsem musel ráno vstávat v sedm, mi nikdy nepřipadlo jako špatný návyk, který jsem tehdy ostatně přijal provždycky – i v pozdní noční době hodinu nebo dvě si číst. Nevzpomínám si, že bych se někdy hnál do školy jinak než nevyspalý, naprosto nedostatečně umytý, na poslední chvíli, v běhu hltaje chléb s máslem; a tak nebylo

divu, že jsme při veškerém svém intelektualismu vypadali vychrtle a jako zelinky, navíc oblečení značně nedbale. Neboť každý halíř svého kapesného jsme utráceli za divadlo, koncerty nebo knihy a na druhé straně jsme připisovali jen malý význam tomu, abychom se zalíbili dívkám, zamýšlejíce přece imponovat instancím vyšším. Procházky s mladými dívkami jsme považovali za ztrátu času, protože ve své intelektuální aroganci jsme a priori považovali druhé pohlaví za duchovně méněcenné a své drahocenné chvíle nechtěli marnit planými řeči.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst,
1994, překlad **Eva Červinková**

Když u mne ve třinácti

letech propukla ona intelektuálně-literární infekce, přestal jsem bruslit, peníze, které jsem dostával od rodičů na taneční hodiny, jsem vydával za knihy, a v osmnácti letech jsem ještě neuměl plavat, tančit, hrát tenis; ani dnes neumím jezdit na kole nebo řídit motorové vozidlo a ve sportu mě zahanbí každý desetiletý. Ještě dnes, v roce 1941, je mi rozdíl mezi baseballlem a fotbalem, hokejem a pólem zcela nejasný a sportovní část novin se svými nerozlučitelnými šiframi jako by pro mne byla napsána čínským písmem.

Stefan Zweig Silberne Saiten

Zeugnisse einer kraftdurchtosten Jugend

Spisovatelova první básnická sbírka, **Stříbrné struny**, rok 1901

Hugo von Hofmannsthal

... jasně vzpomínám na den, kdy jsem Hofmannsthala osobně uviděl poprvé. Bylo mi šestnáct let, a protože jsme přímo náruživě sledovali vše, co tento náš ideální vychovatel činil, mimořádně mě vzrušila malá zastrčená poznámka v novinách, že ve Vědeckém klubu se bude konat jeho **přednáška o Goethovi** (nepředstavitelné pro nás, že by takový génus hovořil v tak skrovném prostoru; ve svém gymnaziálním zbožňování bychom byli očekávali, že musí být k prasknutí nabit ten největší sál, má-li v něm veřejně vystoupit Hofmannsthal).

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst,
1994, překlad Eva Červinková

STEFAN ZWEIG

Stefan Zweig

1881–1942

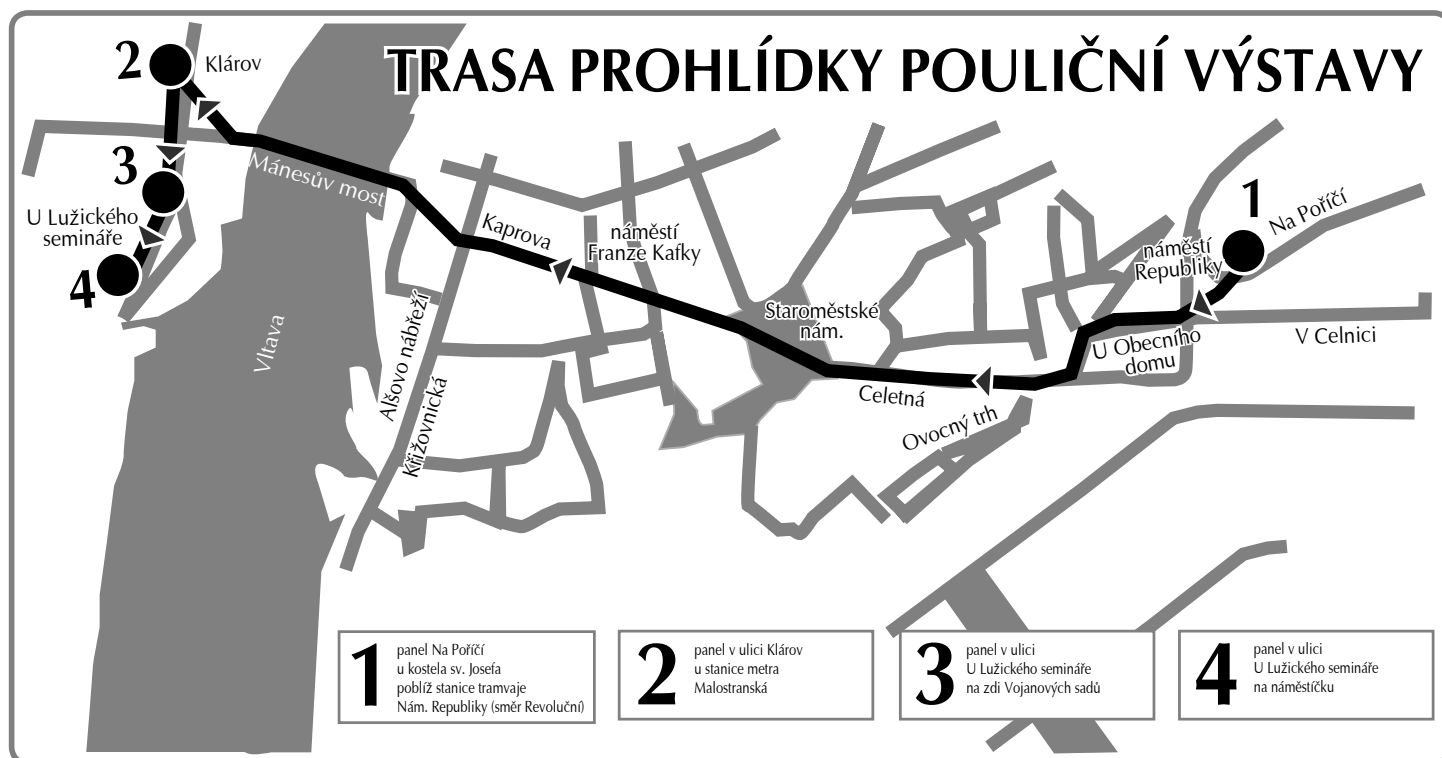
BUNDESKANZLERAMT ÖSTERREICH
KUNST

Zuzana a Eugen Brikciusovi
a
Rakouské kulturní fórum v Praze
zvou na plakátovou výstavu

STEFAN ZWEIG

slovem i obrazem,

na kterou poskytly grant
Městská část Praha 1
a Spolkové kancléřství ve Vídni.

Připravila: Zuzana Brikcius
Grafická úprava: Ivo a Táňa Horňáčkoví
Celou výstavu si lze prohlédnout na: www.brikcius.eu

STEFAN ZWEIG

1881

Narozen 28. listopadu ve Vídni. Již na gymnáziu, inspirován dílem Huga von Hofmannsthal a Rainera Marii Rilkeho, píše své první básně.

1901–1909

Vydává první básnickou sbírku s názvem **Stříbrné struny**. Překládá francouzské autory. Píše fejetony, povídky a dramata (**Tersites**, **Dům u moře** a další). Cestuje po světě a navazuje kontakty se spisovateli a umělci.

1910

Zveřejňuje první biografii **Émile Verhaeren**.

1911

V díle **První zážitek. Čtyři příběhy z krajiny dětství** je již patrný jeho psychologicky intuitivní styl.

1914–1917

Během první světové války působí Zweig jako dobrovolník ve válečném tiskovém středisku. Od svého přítele Romaina Rollanda (1876–1944) přebírá pacifistický světový názor.

1917

Propuštěn z vojenské služby.

1918

Premiéra protiválečného dramatu **Jeremiáš v Curychu**.

Stává se korespondentem vídeňských novin Neue Freie Presse a využívá svých novinářských kontaktů ke zveřejňování svých nezávislých názorů.

1919

Po válce se vrací do Rakouska a usazuje se v Salcburku. Bojuje zde proti oportunismu a nacionalismu. Angažuje se pro duchovní jednotu Evropy. Ve svých článcích a přednáškách varuje před radikalizací a vyzývá k diplomacii, rozumu a trpělivosti.

1920–1928

Vydává četné povídky jako **Strach**, **Nutkání** a **Uprchlík**.

Dále píše tři eseje o stavitelích světa: **Tři mistři** (1920), **Boj s démonem** (1925) a **Básníci svého života** (1928).

1926

S adaptací komedie **Volpone** Bena Jonsona (1572–1637) dosahuje svého největšího divadelního úspěchu.

1927

Vycházejí **Hvězdné hodiny lidstva**.

1928–1930

Na popud Maxima Gorkého (1868–1936) vychází jeho sebrané dílo v ruštině.

1929–1932

Vychází tragikomedie z napoleonských dob **Ovečka chudých** a první historický román **Marie Antoinetta**.

1934

Po nacistickém převzetí moci prchá Zweig do Londýna.

1934–1938

Jeho knihy **Triumf a tragika Erasma Rotterdamského** a **Svědění proti násilí**. **Castelliův zápas s Kalvínem** už nevycházejí v nakladatelství Insel v Německu, nýbrž ještě před „anšlusem“ v Rakousku.

1935

Píše pro Richarda Strausse (1864–1949) libreto k opeře **Mlčenlivá žena**.

1936

Nacisté zabavují jeho knihy a vyhlašují zákaz jejich prodeje.

1940

Dostává anglické občanství. Během druhé světové války opouští Evropu a odjíždí do New Yorku. Odtud cestuje do Argentiny, Paraguaye a Brazílie, kde se o rok později usadí.

1941

Vychází **Šachová novela**.

1942

Publikuje autobiografii **Svět včerejška**. **22. února** v Petrópolis u Rio de Janeiro odchází Stefan Zweig dobrovolně ze života.

Ukázky použity z knih:

Stefan Zweig: SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst, 1994, překlad Eva Červinková

Stefan Zweig: LÉČENÍ DUCHEM, nakladatelství Odeon, 1981, překlad Věra Macháčková-Riegerová

Václav Fiala: VIDĚN – Literární toulky dunajskou metropolí, nakladatelství Lidové noviny, 2017

Volker Weidermann: OSTENDE 1936 – Léto jednoho přátelství, nakladatelství Host, 2014, překlad Tomáš Dimter

Hugo von Hofmannsthal

Chvíli jsme čekali,

pak náhle našimi řadami prošel k řečnickému pultu štíhlý, nenápadný muž a začal tak bezprostředně, že jsem sotva měl čas si ho řádně prohlédnout. Hofmannsthal vypadal se svým jemným, ještě ne zcela zformovaným knírkem a svou pružnou postavou ještě mlaději, než jsem očekával. Jeho ostře řezaný profil, poněkud italsky snědý obličej se zdál nervózně napjatý, a k tomu dojmu přispíval neklid jeho velmi tmavých, sametových, ale silně krátkozrakých očí; okamžitě vplul jakýmsi jedinečným obratem do řeči jako plavec do důvěrně známého přílivu vln, a čím déle hovořil, tím volnější se stávala jeho gesta, tím jistějším jeho postoj; jakmile se ocitl ve sféře ducha, přešel po počáteční nesmělosti do nádherné lehkosti a vzletnosti (toto jsem později často pozoroval i v soukromých rozhovorech), s jakou se setkáváme jen u inspirovaných lidí. Pouze při prvních větách jsem si ještě všiml, že

jeho hlas nebyl nikterak krásný, někdy se blížil falzetu a lehce přeskakoval, ale jeho řeč už nás unášela tak vysoko a volně, že jsme jeho hlas i obličej už sotva vnímali. Mluvil bez papíru, bez poznámek, snad dokonce bez přesné přípravy, ale každá věta byla dokonale zaoblena, což vyplývalo z **jeho zázračného smyslu pro formu**. Oslňujícím způsobem rozvíjel nejsmělejší antiteze, aby je potom v jasných, a přece překvapujících formulacích smířoval.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst,
1994, překlad Eva Červinková

**Oslňujícím
způsobem rozvíjel
nejsmělejší
antiteze...**

Eros matutinus

... probuzení puberty se může jevit jen jako problém veskrze soukromý, který si každý dospívající člověk musí probojovat po svém, a nikterak se nesluší probírat ho otevřeně. V naší generaci však přerostla tato krize svou vlastní sféru.

... nepotřebovali jsme mnoho času, abychom objevili, že všechny autority, jimž dosud patřila naše důvěra, škola, rodina a veřejná morálka, si počínaly v oblasti sexuality podivně neupřímně – a dokonce i od nás požadovaly v této věci jisté tajnůstkářství a neupřímnost.

Snad v žádné oblasti

veřejného života nedošlo během jediného lidského života vlivem řady faktorů – emancipace ženy, Freudovy psychoanalýzy, sportovního kultu těla, nezávislosti mládeže – k takové totální proměně jako ve vzájemných vztazích pohlaví.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst, 1994,
překlad Eva Červinková

Sigmund Freud, 1856–1939

V pudu spatřuje Freud,

ten myslitel vědomě pozemský a hluboce protináboženský, tu nejspodnější, žhavě plynoucí vrstvu naší vnitřní říše. Podle jeho přesvědčení si **člověk nežadá věčnosti, jeho duše netouží především po životě duchovním**: duši ovládají jen slepé pudy. Tak jako tělo prahne po potravě, prahne duše po rozkoši; libido, tento prastarý chtíč, tento neukojitelný hlad duše ji žene světu v ústrety. Od zvířecí chlípnosti až k nejjemnějším záchvěvům lidského ducha se chtíč dovede vtělovat do všech forem, sám bez tvaru a nepolapitelný a přece všudypřítomný. Vždy však, ve všech nízkých konáních stejně jako v nejvyšších básnických dílech uvolňuje tu jedinou prapůvodní touhu člověka po rozkoši.

LÉČENÍ DUCHEM, nakladatelství Odeon, 1981,
překlad Věra Macháčková-Riegerová

Nakonec jsem se rozhodl

pro filosofii – či spíše pro „exaktní“ filosofii, jak se tomu u nás dle starého vzoru říkalo –, ale vskutku ne z pocitu vnitřního poslání, neboť mé schopnosti k myšlení čistě abstraktnímu jsou nepatrné. Myšlenky se u mne odvíjejí výlučně od předmětů, událostí, postav, vše čistě teoretické a metafyzické pro mě zůstává nenaučitelným.

Po své první básnické sbírce

jsem se opravdu na šest let odmlčel, než jsem uveřejnil druhou, teprve po třech či čtyřech letech jsem publikoval první prózu; **na radu Dehmelovu, kterému jsem za to ještě dnes vděčný**, jsem využil času k překládání z cizích jazyků, což také dnes považuji za nejlepší možnost pro mladého básníka, jak pochopit ducha vlastní řeči hlouběji a tvořivěji.

Překládal jsem básně Baudelairovy, několik Verlainových, Keatsových, Williama Morrisa, malé drama od Charlese van Lerbergha, román od Camilla Lemonniera – vše „pour me faire la main“.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst,
1994, překlad Eva Červinková

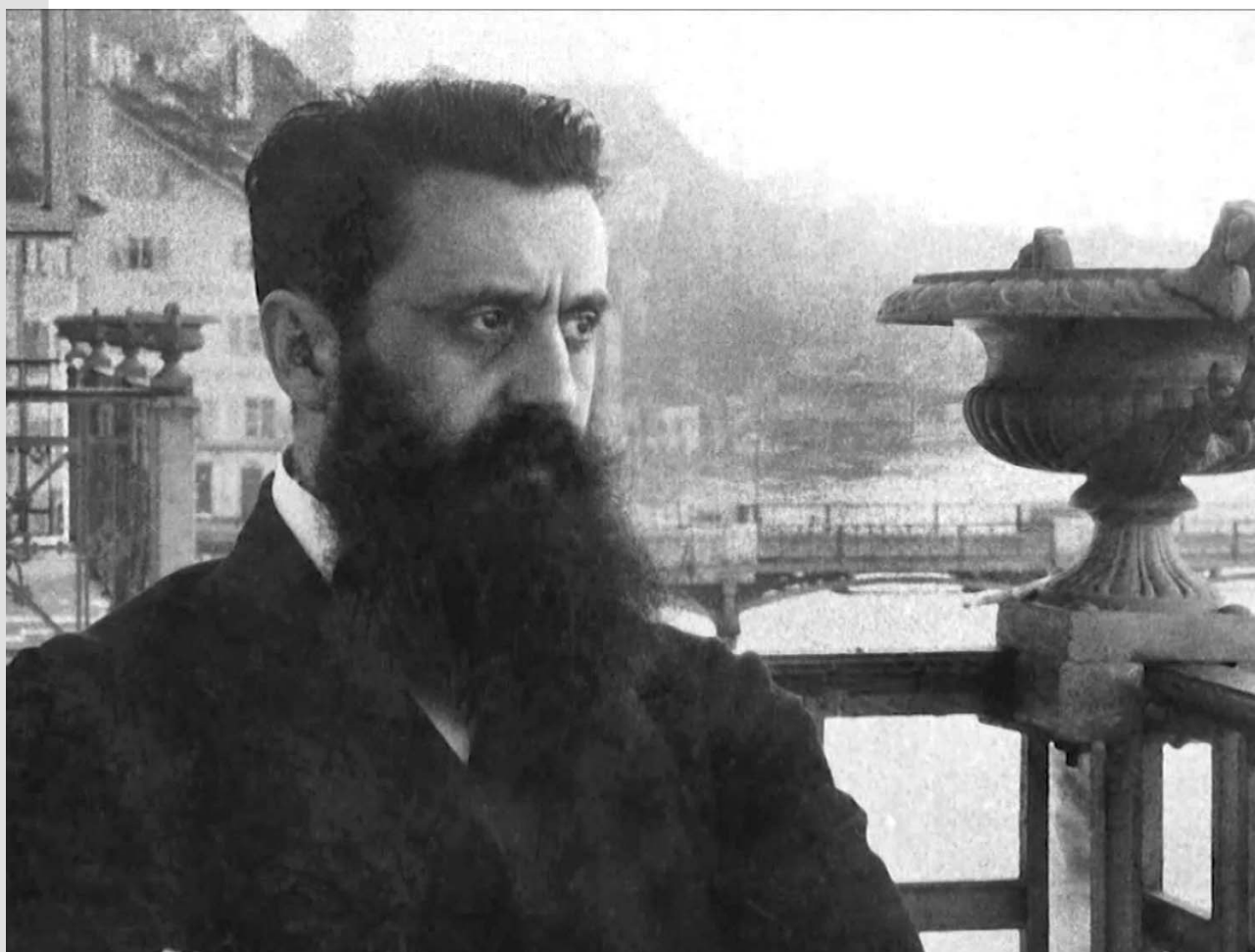
Richard Dehmel,
1863–1920

Theodor Herzl

Jak jsem našel odvahu nabídnout malou básnickou práci Neue Freie Presse, (...) dnes už nechápu. Ale nakonec se mi nemohlo stát nic víc, než že by mi práci vrátili. Redaktor fejetonu tam přijímal návštěvy jen jeden den v týdnu mezi druhou a třetí hodinou, protože pravidelný turnus slavných stálých spolupracovníků skýtal prostor pro práci nějakého outsidera jen zřídkakdy.

Redaktor fejetonů **Neue Freie Presse** se jmenoval **Theodor Herzl** a byl to první muž světově historického formátu, jemuž jsem ve svém životě stanul tváří v tvář – aniž jsem ovšem věděl, k čemu byl povolán a jaký obrovský obrat vyvolá jeho osoba v osudu židovského národa a v dějinách naší doby.

Jeho články, které ještě dnes okouzlují bohatstvím ostrých a často moudrých postřehů, stylistickým půvabem, ušlechtilým šarmem, který ani ve veselosti, ani v kritičnosti nikdy neztratil vrozenou noblesu, byly tím nejkultivovanějším, co se v žurnalistice mohlo vymyslet, a radostí města, které si vypěstovalo smysl pro vše subtilní.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst,
1994, překlad Eva Červinková

Theodor Herzl

zažil v Paříži něco, co hluboce otřásl jeho duší, jednu z těch chvil, jež změnil celou existenci; **jako korespondent se zúčastnil veřejné degradace Alfreda Dreyfuse**, viděl, jak mladému muži strhávali epolety, zatímco on hlasitě zvolal: „*Jsem nevinen!*“ A v tu chvíli Herzl v hloubi duše pochopil, že Dreyfus je nevinný a že na sebe toto hrozné podezření ze zrady přivolal jen tím, že byl Žid. Ve své mužné hrdosti a v prorocké předtuše trpěl Theodor Herzl židovským osudem už jako student, trpěl jím v celé jeho tragičnosti už předem, už v době, kdy se tento osud zdaleka nejevil tak vážný.

A. LIÉBERT, Phot.

Alfred Dreyfus, 1859–1935

Theodor Herzl se zvedl, aby mě uvítal (...)

ukázal na židli vedle sebe a řekl: „*Myslím, že jsem vaše jméno někde slyšel nebo četl. Básně, že?*“ Musel jsem souhlasit. „*Nuže,*“ zvrátil se v židli lehce dozadu, „*co mi přinášíte?*“ Řekl jsem, že bych mu rád ukázal malou prozaickou práci, a předal mu rukopis. Pohlédl na titulní stranu, nalistoval až poslední stranu, aby zjistil rozsah, a pak se zvrátil v židli ještě hlouběji. A k svému úžasu (neočekával jsem to) jsem zjistil, že už začal rukopis číst. Četl pomalu, odkládal list po listu, aniž vzhlédl. Když dočetl poslední stránku, rukopis pomalu složil, činil to obřadně, aniž na mne pohlédl, dal ho do obálky a modrou tužkou na ni cosi poznamenal. Potom teprve, když mě těmito tajuplnými machinacemi držel v napětí dostatečně dlouho, upřel na mě těžký temný zrak a s vědomě pomalou slavnostností řekl: „***Mám radost, že vám mohu říct, že vaše krásná práce je přijata do rubriky fejetonu Neue Freie Presse.***“ Bylo to, jako by Napoleon na bitevním poli připínal nějakému mladému seržantovi rytířský kříž čestné legie.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst,
1994, překlad Eva Červinková

Založení státu Izrael,
14. května 1948

V Rudolfu Steinerovi,

jemuž později jako zakladateli antroposofie postavili jeho přívrženci ty nejnádhernější školy a akademie k prosazování jeho učení, jsem poprvé po Theodoru Herzlovi potkal muže, jemuž mělo být osudem přiřknuto poslání stát se ukazatelem cesty pro miliony lidí.

Osobně nepůsobil dojem vůdčí osobnosti tolik jako Herzl, zato ale mnohem svůdněji. V jeho tmavých očích se skrývala hypnotická síla a já jsem mu naslouchal lépe a kritičtěji, když jsem se na něho nedíval, neboť jeho asketicky vyhublá, duchovní vášní poznamenaná tvář měla tak uhrančivý ráz, že působila přesvědčivě nejen na ženy.

Rudolf Steiner, 1861–1925

Rainer Maria Rilke

Píši-li na list pařížských dnů drahé jméno Rainer Maria Rilke, ačkoli to byl básník německý, pak je to proto, že jsem s ním v Paříži pobýval nejčastěji a nejraději, a jeho tvář stále vidím jako na starých obrazech, jak se odráží na pozadí tohoto města, které jsem miloval jako žádné jiné.

Rainer Maria Rilke,
1875–1926

Auguste Rodin

Lidé tohoto vzácného druhu byli pro začátečníky velkým přínosem; ale rozhodující poučení, jež mělo platit pro celý život, to jsem ještě musel přijmout. Bylo dárkem náhody. U Verhaerena jsme debatovali s jedním historikem umění, který naříkal, že doba velké plastiky a malířství je pryč. Silně jsem odporoval. Cožpak mezi námi ještě není Rodin, cožpak je menší tvůrce než velikáni minulosti? Začal jsem vypočítávat jeho díla a upadl, jako vždy, postaví-li se člověk na odpor, do téměř hněvivého vznětu. Verhaeren se tiše usmál: „Ten, kdo Rodina tolik miluje, měl by ho osobně poznat. Zítra jsem v jeho ateliéru. Jestli se ti to hodí, vezmu tě s sebou.“

Zda se mi to hodilo? Radostí jsem nespál. Ale u Rodina mi řeč vážla. Nebyl jsem s to mu říci ani jediné slovo a stál jsem mezi těmi sochami jako jedna

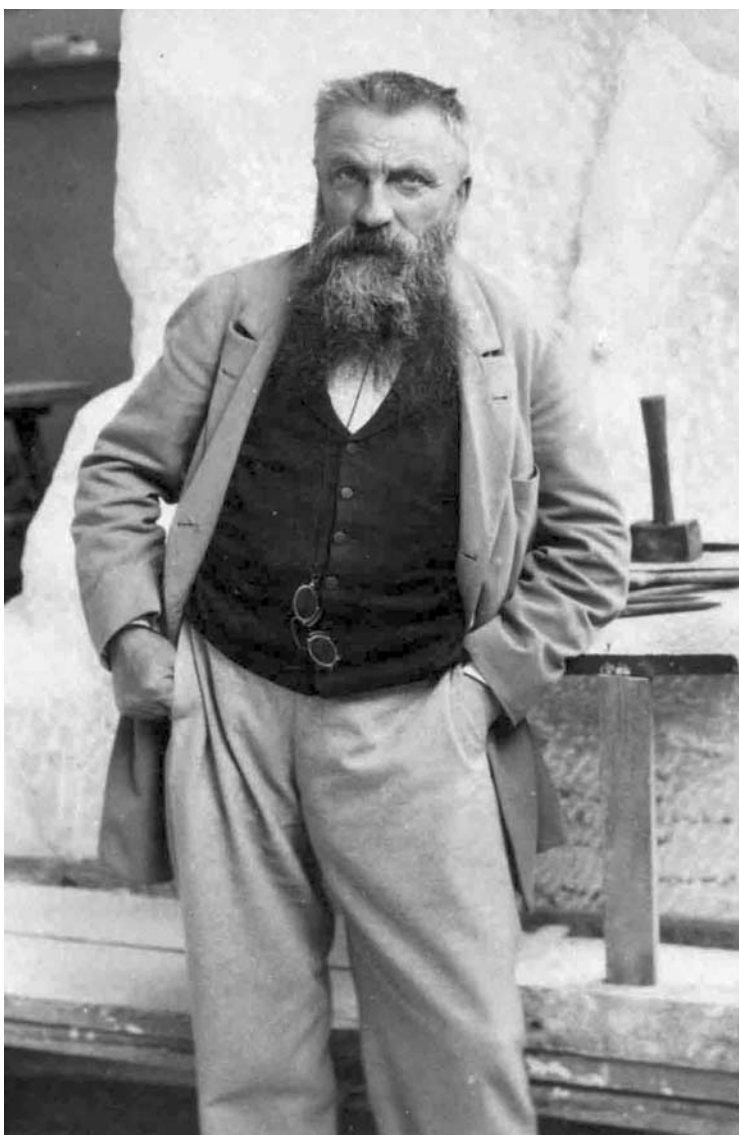
z nich. Kupodivu se mu moje rozpačitost snad zalíbila, neboť při odchodu se mne ten starý muž zeptal, zda bych nechtěl vidět jeho vlastní ateliér v Meudonu, a dokonce mě pozval ke stolu. Dostalo se mi prvního poučení: že velcí muži jsou vždy i těmi nejlaskavějšími. Tím druhým bylo, že téměř vždy jsou ve svém životě těmi nejskromnějšími. U tohoto muže, jehož sláva zaplavovala svět, jehož díla byla každým svým rysem přítomna v paměti

naší generace jako nejbližší přátelé, se stolovalo tak prostě jako u středního rolníka: dobré, vydatné maso, pár oliv a šťavnaté ovoce, k tomu silné selské víno. To mi dalo více odvahy, nakonec jsem opět hovořil bez ostychu, jako bych tohoto starého muže a jeho ženu již léta důvěrně znal.

Nakonec mě Mistr zavedl k podstavci, na němž se pod vlhkými plachtami skrývalo jeho poslední dílo, portrét ženy. Sňal plachty svými těžkýma, vrásčitýma selskýma rukama a odstoupil.

SVĚT VČEREJŠKA,

nakladatelství Torst, 1994,
překlad Eva Červinková

Auguste Rodin, 1840–1917

Auguste Rodin,
Políbek, rok 1889

Okliky na cestě k sobě samému

Paříž, Anglie, Itálie, Španělsko, Belgie, Holandsko, toto zvědavé putování a cikánský život byly potěšitelné samy o sobě a v mnohém ohledu plodné. Ale nakonec člověk přece jen potřebuje stabilní bod, z něhož vychází a vždy znovu se k němu vrací – nikdy jsem to nevěděl lépe než dnes, kdy už světem neputuji dobrovolně, nýbrž jako pronásledovaný. Za ta léta od školních let vznikla malá knihovna, nakupily se obrazy a upomínkové předměty; rukopisy se začaly hromadit v tlustých balících a nakonec jsem nemohl tuto milou zátěž neustále vláčet světem v kufrech.

Najal jsem si tedy malý byt ve Vídni, ale nemělo to být skutečné bydlení...

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst, 1994, překlad Eva Červinková

Vídeň, Graben, okolo roku 1900

V roce 1907 po návratu z cest

do Paříže, Londýna, Itálie, Španělska, Holandska a Belgie se spisovatel Stefan Zweig (1881–1942) přestěhoval do Kochgasse č. 8. Tam uchovával svou cennou sbírku rukopisů slavných osobností a památek, které je připomínaly. S touto sběratelskou činností započal už na gymnáziu a mimo jiné získal **partitury Bachovy kantáty, Chopinovu Barcarolle, Mozartův rukopis, svazek Rollandova Jana Kryštofa, Claudelův Inzerát na Marii, rukopis Freudova pojednání, Gorkého velkou skicu** aj.

V tomto domě bydlel Zweig až do roku 1919. V prostředí Josefstadtu se zřejmě cítil dobře a nacházel zde také inspiraci. Už jako student bydlel nejprve v Buchfeldgasse 2 a pak v Tulpengasse 6. V novele **Netrpělivost srdce** umístil bydlíště doktora Emmericha Condora, jedné z postav, do omšelého domu ve Florianigasse. Archiv Stefana Zweiga se nachází v nedaleké Schmidgasse.

Václav Fiala: VÍDEŇ – Literární toulky dunajskou metropolí, nakladatelství Lidové noviny, 2017

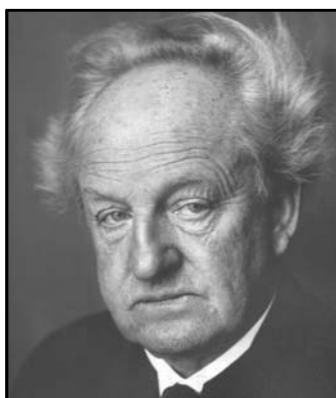
Dimenze přítomné doby

nutně změnily naši optiku. Kdybych byl tuto knihu začal psát před několika lety, vyprávěl bych o rozhovorech s **Gerhartem Hauptmannem**, **Arthurem Schnitzlerem**, **Beer-Hofmannem**, **Dehmelem**, **Pirandellem**, **Wassermannem**, **Scholemem Aschem** a **Anatolem Francem** (ten poslední byl veselý, neboť starý pán nám celé odpoledne servíroval lechtivé historky, ale s nadnesenou vážností a nepopsatelnou grácií). Mohl bych informovat o velkých premiérách Desáté symfonie Gustava Mahlera v Mnichově, Růžového kavalíra v Drážďanech, o Karsawinové a Nižinském, neboť jsem byl jako čilý, zvědavý host svědkem mnoha „historických“ uměleckých událostí. Ale vše, co už nemá spojitost s problémy dnešní doby, bledne před naším přísným měřítkem pro to, co je podstatné. Dnes se mi oni muži mého mládí, kteří poutali můj pohled k oblasti literární, dávno jeví méně důležití než ti, kteří ho odpoutávali směrem ke skutečnosti.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst, 1994, překlad **Eva Červinková**

Anatole France
1844–1924

Gerhart Hauptmann
1862–1946

Arthur Schnitzler
1862–1931

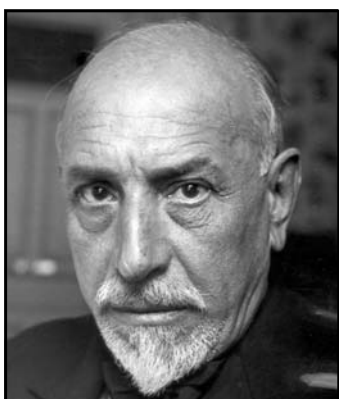
Hermann Bahr
1863–1934

Richard Dehmel
1863–1920

Richard Beer-Hofmann
1866–1945

Luigi Pirandello
1867–1936

Scholem Asch
1870–1957

Jakob Wassermann
1873–1934

STEFAN ZWEIG

Stefan Zweig

1881–1942

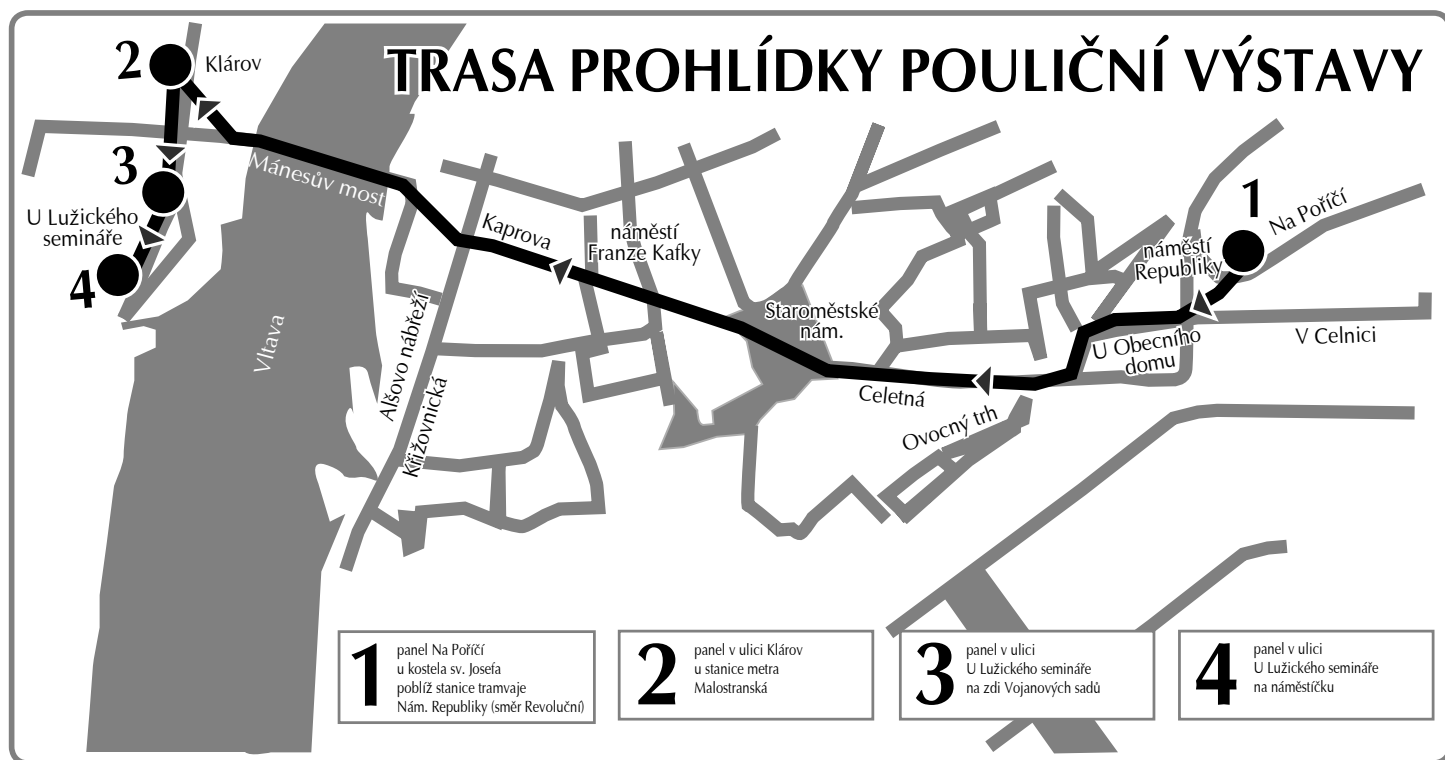
BUNDESKANZLERAMT ÖSTERREICH
KUNST

Zuzana a Eugen Brikciusovi
a
Rakouské kulturní fórum v Praze
zvou na plakátovou výstavu

STEFAN ZWEIG

slovem i obrazem,

na kterou poskytly grant
Městská část Praha 1
a Spolkové kancléřství ve Vídni.

Připravila: Zuzana Brikcius
Grafická úprava: Ivo a Táňa Horňáčkoví
Celou výstavu si lze prohlédnout na: www.brikcius.eu

STEFAN ZWEIG

1881

Narozen 28. listopadu ve Vídni. Již na gymnáziu, inspirován dílem Huga von Hofmannsthal a Rainera Marii Rilkeho, píše své první básně.

1901–1909

Vydává první básnickou sbírku s názvem **Stříbrné struny**. Překládá francouzské autory. Píše fejetony, povídky a dramata (**Tersites**, **Dům u moře** a další). Cestuje po světě a navazuje kontakty se spisovateli a umělci.

1910

Zveřejňuje první biografii **Émile Verhaeren**.

1911

V díle **První zážitek. Čtyři příběhy z krajiny dětství** je již patrný jeho psychologicky intuitivní styl.

1914–1917

Během první světové války působí Zweig jako dobrovolník ve válečném tiskovém středisku. Od svého přítele Romaina Rollanda (1876–1944) přebírá pacifistický světový názor.

1917

Propuštěn z vojenské služby.

1918

Premiéra protiválečného dramatu **Jeremiáš v Curychu**.

Stává se korespondentem vídeňských novin Neue Freie Presse a využívá svých novinářských kontaktů ke zveřejňování svých nezávislých názorů.

1919

Po válce se vrací do Rakouska a usazuje se v Salcburku. Bojuje zde proti oportunismu a nacionalismu. Angažuje se pro duchovní jednotu Evropy. Ve svých článcích a přednáškách varuje před radikalizací a vyzývá k diplomacii, rozumu a trpělivosti.

1920–1928

Vydává četné povídky jako **Strach**, **Nutkání** a **Uprchlík**.

Dále píše tři eseje o stavitelích světa: **Tři mistři** (1920), **Boj s démonem** (1925) a **Básníci svého života** (1928).

1926

S adaptací komedie **Volpone** Bena Jonsona (1572–1637) dosahuje svého největšího divadelního úspěchu.

1927

Vycházejí **Hvězdné hodiny lidstva**.

1928–1930

Na popud Maxima Gorkého (1868–1936) vychází jeho sebrané dílo v ruštině.

1929–1932

Vychází tragikomedie z napoleonských dob **Ovečka chudých** a první historický román **Marie Antoinetta**.

1934

Po nacistickém převzetí moci prchá Zweig do Londýna.

1934–1938

Jeho knihy **Triumf a tragika Erasma Rotterdamského** a **Svědění proti násilí**. **Castelliův zápas s Kalvínem** už nevycházejí v nakladatelství Insel v Německu, nýbrž ještě před „anšlusem“ v Rakousku.

1935

Píše pro Richarda Strausse (1864–1949) libreto k opeře **Mlčenlivá žena**.

1936

Nacisté zabavují jeho knihy a vyhlašují zákaz jejich prodeje.

1940

Dostává anglické občanství. Během druhé světové války opouští Evropu a odjíždí do New Yorku. Odtud cestuje do Argentiny, Paraguaye a Brazílie, kde se o rok později usadí.

1941

Vychází **Šachová novela**.

1942

Publikuje autobiografii **Svět včerejška**. **22. února** v Petrópolis u Rio de Janeiro odchází Stefan Zweig dobrovolně ze života.

Ukázky použity z knih:

Stefan Zweig: SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst, 1994, překlad Eva Červinková

Stefan Zweig: LÉČENÍ DUCHEM, nakladatelství Odeon, 1981, překlad Věra Macháčková-Riegerová

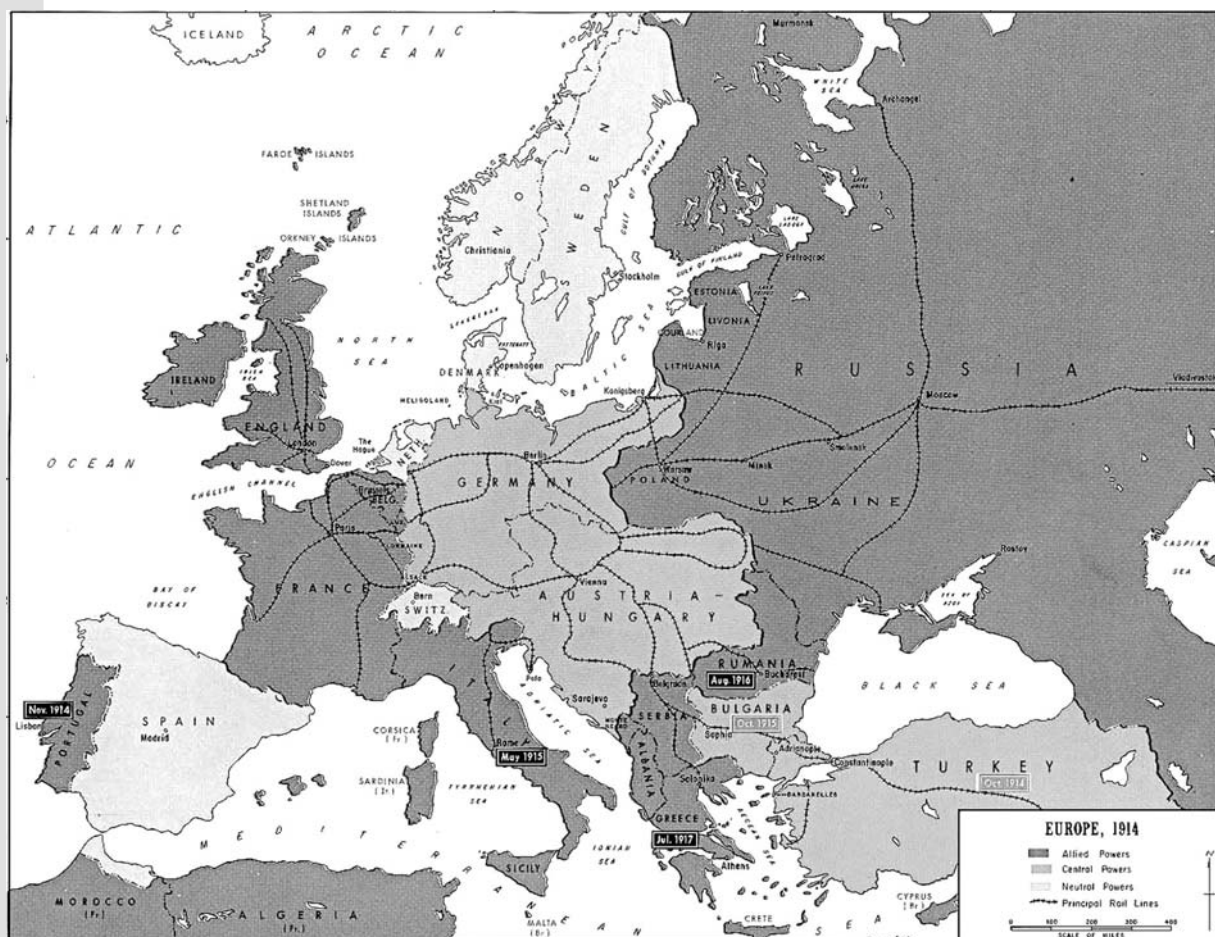
Václav Fiala: VIDĚN – Literární toulky dunajskou metropolí, nakladatelství Lidové noviny, 2017

Volker Weidermann: OSTENDE 1936 – Léto jednoho přátelství, nakladatelství Host, 2014, překlad Tomáš Dimter

Jas a stín nad Evropou

Nyní, kdy jsem prožil deset let nového století, viděl jsem Indii, kus Ameriky a Afriky, začal jsem se dívat na Evropu s novou, uvědomělejší radostí. Nikdy jsem naši starou zemi nemiloval více než v těchto posledních letech před první světovou válkou, nikdy nedoufal ve sjednocení Evropy, nikdy nevěřil v její budoucnost více než v této době, kdy jsme se domnívali, že vidíme nové červánky. Ale ve skutečnosti už to byla záře blížícího se světového požáru.

Ptáme-li se dnes klidně a uvážlivě, proč **Evropa v roce 1914** šla do války, nenalezneme jediný rozumný důvod a ani jeden podnět. Nešlo o žádné ideje, jednalo se sotva o malé pohraniční území; neumím to vysvětlit jinak než tímto nadbytkem síly, než jako tragický důsledek onoho vnitřního dynamismu, který se nakupil za těch čtyřicet let míru a chtěl se vybit násilím. Každý stát měl najednou pocit, že je silný, a zapomněl, že druhý stát pocítoval totéž, každý chtěl ještě více a každý něco od toho druhého. A nejhorší bylo, že nás klamal právě onen pocit, který jsme milovali nejvíce: náš společný optimismus. Neboť každý věřil, že v poslední minutě se ten druhý přece jenom zalekne a ustoupí; tak začali diplomaté svou hru vzájemného blufování. Čtyřikrát, pětkrát u Agadiru, v balkánské válce, v Albánii při této hře zůstalo; ale velké koalice se formovaly stále těsněji, stále militarističtěji. V Německu zavedli uprostřed míru válečnou daň, ve Francii prodloužili vojenskou službu; nakonec se přetlak síly vybit musel a signály na Balkáně ukazovaly směr, kterým se blížily mraky nad Evropou.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst, 1994, překlad Eva Červinková

V letech 1900–1914

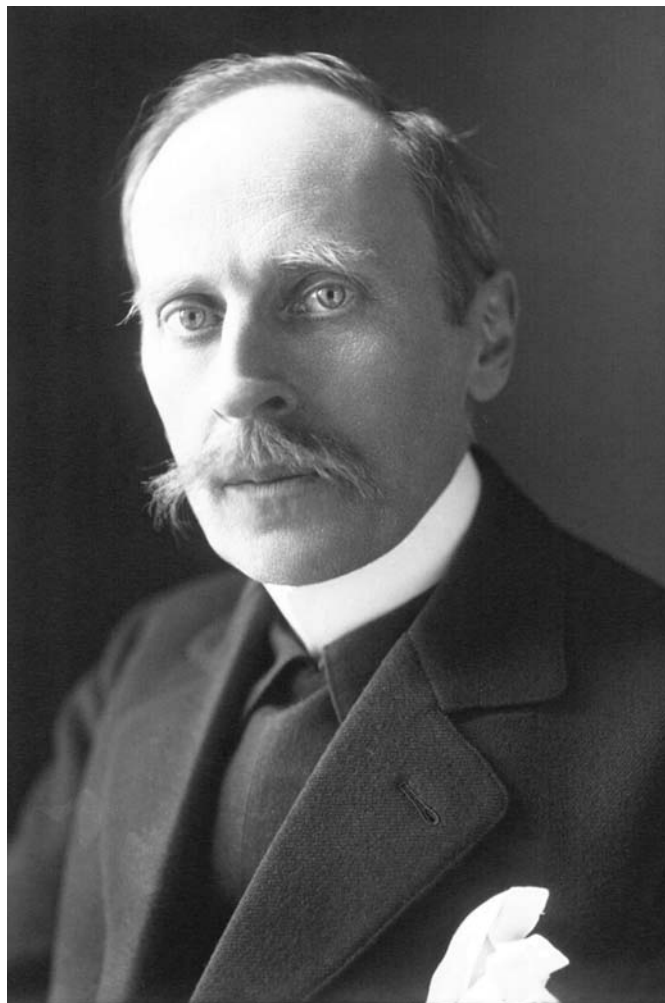
jsem ani ve Figaru, ani v Matin nikdy nečetl jedinou zmínku o Paulu Valérym jako o básníkovi, Marcel Proust byl považován za salonního hejska, Romain Rolland za učeného muzikologa; bylo jim téměř padesát, když na jejich jméno dopadl první nesmělý paprsek slávy, jejich první dílo vzniklo v skrytu – uprostřed nejzvědavějšího, nejduchovnějšího města na světě.

Romain Rolland

Nakonec jsem mu, abych našel kontakt, poslal jednu svou knihu. Brzy přišel dopis, v němž mě prosil, abych ho navštívil, a tak začalo přátelství, jež se vedle přátelství s Freudem a Verhaerenem stalo tím nejplodnějším a v mnoha chvílích dokonce rozhodujícím v mém životě.

Pozoroval jsem jeho postavu trochu úzkostlivě. Byl vysoký a štíhlý, chodil poněkud shrbeně, jako by mu ty nespočetné hodiny u psacího stolu sehnuly šíji; se svými ostře řezanými rysy a svou velkou bledostí vypadal spíše nemocně. Hovořil velice tiše, jako by své tělo vůbec celkově šetřil; téměř nikdy nechodil

na procházky, jedl málo, nepil a nekouřil, vyhýbal se každému fyzickému vypětí, ale později jsem musel s obdivem poznávat, jaká obrovská vytrvalost přebývala uvnitř tohoto asketického těla, jaká duchovní pracovní síla se skrývala za touto zdánlivou slabostí. Dlouhé hodiny psával u svého malého, přeplněného psacího stolu, dlouhé hodiny čítával v posteli, svému znavenému tělu nedovolil nikdy více spánku než čtyři nebo pět hodin a jako jediné uvolnění si dopřával hudbu; hrál nádherně na klavír, s nezapomenutelně jemným úhozem, laskaje klávesy, jako by z nich tóny nechtěl vynutit, nýbrž jen vyloudit.

Romain Rolland, 1866–1944

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst,
1994, překlad **Eva Červinková**

James Joyce, 1882–1941

James Joyce

... v rohu kavárny **Odeon** sedával, většinou sám, mladý muž s malou hnědou bradkou, s nápadně silnými brýlemi na pronikavých tmavých očích; řekli mi, že je to velice nadaný anglický básník. Když jsem se po několika dnech s Jamesem Joycem seznamoval, ostře odmítl veškerou příslušnost k Anglii. Je Ir. Píše sice v anglickém jazyce, ale nemyslí v něm a myslet nechce – „chtěl bych,“ řekl mi tehdy, „nějakou řeč, která stojí nad všemi jazyky, řeč, již všechny jazyky slouží. V angličtině se nemohu plně vyjádřit, aniž bych se tím uzavíral do určité tradice.“ Nebylo mi to docela jasné, neboť jsem nevěděl, že tehdy již psal svého *Odyssea*; půjčil mi pouze svou knihu *Portrait of an*

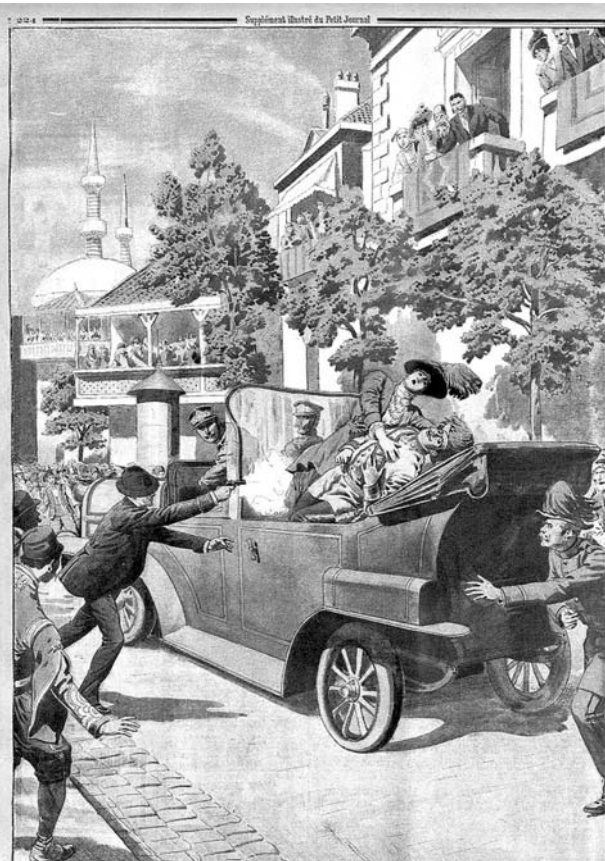
artist as a young man, jediný exemplář, který měl, a své malé drama *Exiles*, které jsem tehdy dokonce chtěl přeložit, abych mu pomohl. Čím více jsem ho poznával, tím více mě uváděl v úžas svou fantastickou znalostí jazyků; za tímto kulatým, pevně klenutým čelem, jež se lesklo v elektrickém světle hladce jako porcelán, byla vysázena všechna slova všech idiomů a on si s nimi pohrával tím nejbrilantnějším způsobem.

SVĚT VČEREJŠKA,
nakladatelství Torst, 1994,
překlad **Eva Červinková**

Vše se v tomto dvaatřicátém roce mého života zrcadlilo před mýma očima hladce a jasně; svět se nabízel v tomto zářivém létě krásně a smysluplně jako lahodné ovoce. A já jsem ho miloval pro jeho přítomnost a pro jeho ještě větší budoucnost.

A tu, 28. června 1914, padl v Sarajevu onen výstřel, jenž v jediné vteřině na tisíc kusů roztrástil svět jistoty a tvořivého rozumu, v němž jsme byli vychováni, v němž jsme vyrostli a zdomácněli, jako prázdnou hliněnou nádobu.

ASSASSINAT DE L'ARCHIDUC HÉRITIER D'AUTRICHE ET DE LA DUCHESSE SA FEMME A SARAJEVO

Návrat do Rakouska

Z hlediska logiky bylo tou největší pošetilostí, jakou jsem mohl učinit po zhroucení německých a rakouských armád: vrátit se do Rakouska, do toho Rakouska, jež skomíralo na mapě Evropy už jenom jako neurčitý, šedý a neživý stín bývalé císařské monarchie. Češi, Poláci, Italové a Slovinci své země odtrhli; co zbývalo, byl zmrzačený trup krvácející ze všech žil. Z těch šesti nebo sedmi milionů lidí, kteří byli nuceni se nazývat „Deutsch-Österreicher“, směstnalo v sobě samo hlavní město už dva miliony mrznoucích a hladových; továrny, které dříve činily zemi bohatou, ležely na cizím území, ze železnic se staly žalostné pahýly, národní bance vzali její zlato a uvalili na ni obrovskou tíhu válečných půjček.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst, 1994, překlad Eva Červinková

Walther Rathenau

Můj přítel **Rathenau**, jehož geniální organizační instinkt se velkolepě osvědčil už za války; hned v prvních chvílích **poznal nejslabší místo německého hospodářství**, na které později utrpělo smrtelnou ránu: zásobování surovinami, a proto včas (i zde předbíhaje svou dobu) **centrálně zorganizoval celé hospodářství**. Když potom po válce bylo třeba najít muže, který by byl au pair těch nejbystřejších a nejzkušenějších protivníků, aby jim jako ministr zahraničí mohl diplomaticky čelit, padla volba samozřejmě na něho.

Mohu dosvědčit, že **Rathenau**, jenž naprosto nebyl bez osobní ješitnosti, v žádném případě nepřevzal místo německého ministra zahraničí s lehkým srdcem, a už vůbec ne chtivě a netrpělivě.

„Snad za deset let,“ řekl mi, „za předpokladu, že se povede špatně všem, a nejen nám. Nejprve musí z diplomacie odejít stará generace a generálové stát na veřejných místech nanejvýš jako němé pomníky.“

Dokonale si uvědomoval dvojnásobnou odpovědnost, protože nesl břímě Žida. Jen zřídka v dějinách znal nějaký muž své osobní nebezpečí a přistupoval s tak velkou skepsí a tak pln vnitřních pochyb k úloze, o níž věděl, že ji nemůže vyřešit on, nýbrž jen čas.

Walther Rathenau, 1867–1922

Nic nebylo pro německou republiku tak osudové jako její idealistický pokus ponechat lidu, a dokonce svým nepřátelům, svobodu. Neboť německý národ, národ pořádku, nevěděl, co se svobodou počít, a pln netrpělivosti už vyhlížel ty, kteří mu ji měli vzít.

Den, kdy skončila **německá inflace (1923)**, by se byl mohl stát obratem v dějinách. Když se rázem za každý milion zešvindlovaných marek vyplácela jedna nová marka, byla stanovena norma.

Většina, ta obrovská masa, ztratila. Ale odpovědnost nenesli ti, kteří válku zavínili, nýbrž ti, kteří – i když s nevděkem – na sebe obětavě vzali tíhu nového pořádku. Nic německý národ tak nerozhořčilo, nedovedlo k takové zuřivé nenávisti a zralosti pro Hitlera – toto se musí stále znovu připomínat – jako inflace.

Viděno očima dneška, znamená to necelé desetiletí mezi lety 1924 a 1933, od konce německé inflace do uchopení moci Hitlerem, přes to přese všechno jakousi pauzu ve sledu katastrof, jejichž svědky a **oběťmi byla naše generace od roku 1914.**

Stefan Zweig a Joseph Roth (1894–1939)

OSTENDE 1936

Zweig píše Rothovi: „Rothe, dejte se teď dohromady, potřebujeme vás. Je tak málo lidí, tak málo knih na tomhle přeplněném světě!“ Ovšem Roth byl jasnozřivý, pořád ještě. Znalec lidí a přesný čtenář. Věděl, že Zweig za ním nechce přijet. A uměl číst v letových řádech: „Není pravda, že by sem létala jenom německá Lufthansa. Lufthansa sem létá jen v 6 hod. Jinak v 7 hod. ráno, v 10, 12, 15, 2.10, 7.45 holandská letecká společnost. Jenže vám se prostě nechce přijet a bylo by lepší, kdybyste to řekl na rovinu.“ A ano, dá se dohromady, víc už to snad ani nejde, prý dělá co může, den co den. „Píšu každý den, jen abych se ztratil v cizích osudech. Copak nevidíte, Vy, člověk, přítel, můj bratr, jednou jste mi napsal, že jsem váš bratr, že zanedlouho pojdu?“

Volker Weidermann: OSTENDE 1936 – Léto jednoho přátelství,
nakladatelství Host, 2014,
překlad Tomáš Dimter

STEFAN ZWEIG

Stefan Zweig

1881–1942

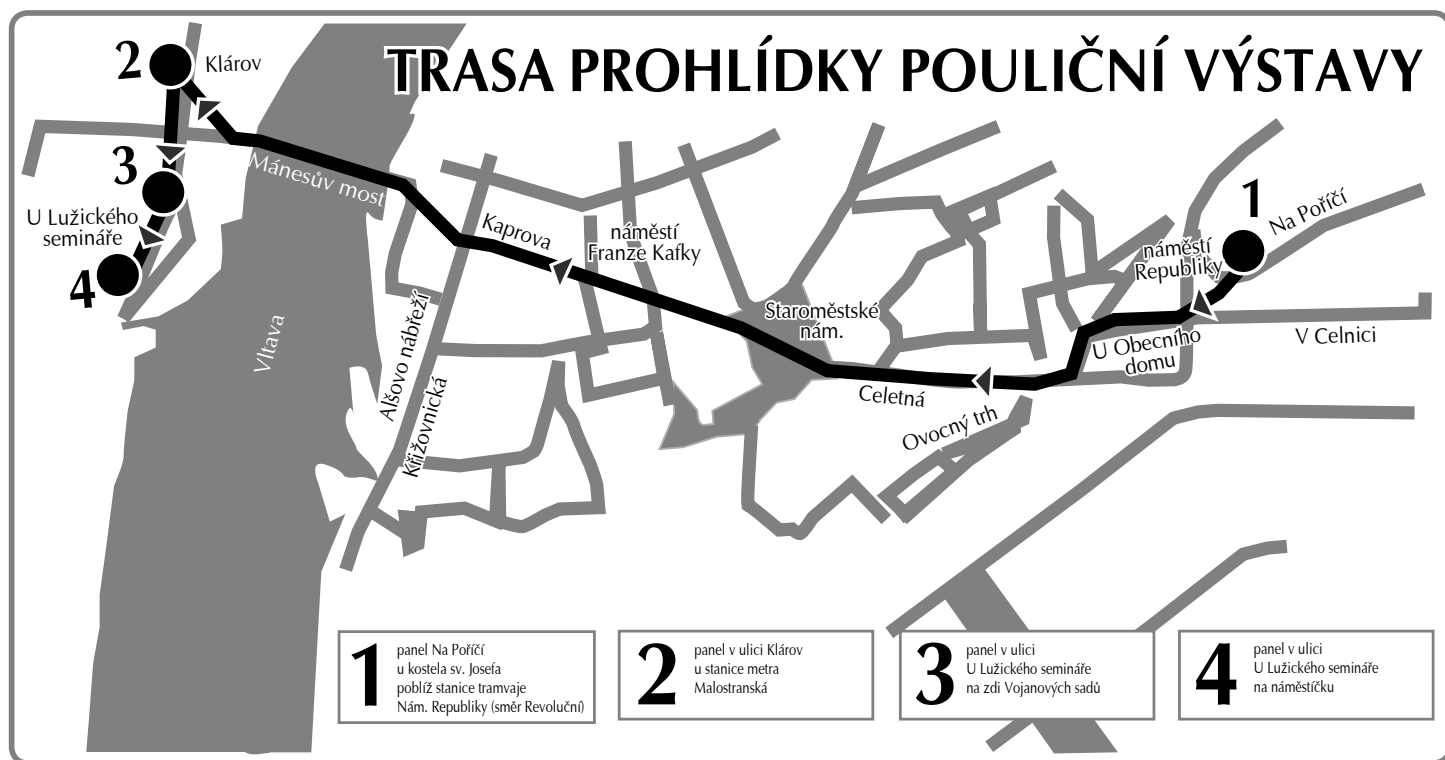
BUNDESKANZLERAMT ÖSTERREICH
KUNST

Zuzana a Eugen Brikciusovi
a
Rakouské kulturní fórum v Praze
zvou na plakátovou výstavu

STEFAN ZWEIG

slovem i obrazem,

na kterou poskytly grant
Městská část Praha 1
a Spolkové kancléřství ve Vídni.

Připravila: Zuzana Brikcius
Grafická úprava: Ivo a Táňa Horňáčkoví
Celou výstavu si lze prohlédnout na: www.brikcius.eu

STEFAN ZWEIG

1881

Narozen 28. listopadu ve Vídni. Již na gymnáziu, inspirován dílem Huga von Hofmannsthal a Rainera Marii Rilkeho, píše své první básně.

1901–1909

Vydává první básnickou sbírku s názvem **Stříbrné struny**. Překládá francouzské autory. Píše fejetony, povídky a dramata (**Tersites**, **Dům u moře** a další). Cestuje po světě a navazuje kontakty se spisovateli a umělci.

1910

Zveřejňuje první biografii **Émile Verhaeren**.

1911

V díle **První zážitek. Čtyři příběhy z krajiny dětství** je již patrný jeho psychologicky intuitivní styl.

1914–1917

Během první světové války působí Zweig jako dobrovolník ve válečném tiskovém středisku. Od svého přítele Romaina Rollanda (1876–1944) přebírá pacifistický světový názor.

1917

Propuštěn z vojenské služby.

1918

Premiéra protiválečného dramatu **Jeremiáš v Curychu**.

Stává se korespondentem vídeňských novin Neue Freie Presse a využívá svých novinářských kontaktů ke zveřejňování svých nezávislých názorů.

1919

Po válce se vrací do Rakouska a usazuje se v Salcburku. Bojuje zde proti oportunismu a nacionalismu. Angažuje se pro duchovní jednotu Evropy. Ve svých článcích a přednáškách varuje před radikalizací a vyzývá k diplomacii, rozumu a trpělivosti.

1920–1928

Vydává četné povídky jako **Strach**, **Nutkání** a **Uprchlík**.

Dále píše tři eseje o stavitelích světa: **Tři mistři** (1920), **Boj s démonem** (1925) a **Básníci svého života** (1928).

1926

S adaptací komedie **Volpone** Bena Jonsona (1572–1637) dosahuje svého největšího divadelního úspěchu.

1927

Vycházejí **Hvězdné hodiny lidstva**.

1928–1930

Na popud Maxima Gorkého (1868–1936) vychází jeho sebrané dílo v ruštině.

1929–1932

Vychází tragikomedie z napoleonských dob **Ovečka chudých** a první historický román **Marie Antoinetta**.

1934

Po nacistickém převzetí moci prchá Zweig do Londýna.

1934–1938

Jeho knihy **Triumf a tragika Erasma Rotterdamského** a **Svědění proti násilí**. **Castelliův zápas s Kalvínem** už nevycházejí v nakladatelství Insel v Německu, nýbrž ještě před „anšlusem“ v Rakousku.

1935

Píše pro Richarda Strausse (1864–1949) libreto k opeře **Mlčenlivá žena**.

1936

Nacisté zabavují jeho knihy a vyhlašují zákaz jejich prodeje.

1940

Dostává anglické občanství. Během druhé světové války opouští Evropu a odjíždí do New Yorku. Odtud cestuje do Argentiny, Paraguaye a Brazílie, kde se o rok později usadí.

1941

Vychází **Šachová novela**.

1942

Publikuje autobiografii **Svět včerejška**. **22. února** v Petrópolis u Rio de Janeiro odchází Stefan Zweig dobrovolně ze života.

Ukázky použity z knih:

Stefan Zweig: SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst, 1994, překlad Eva Červinková

Stefan Zweig: LÉČENÍ DUCHEM, nakladatelství Odeon, 1981, překlad Věra Macháčková-Riegerová

Václav Fiala: VIDĚN – Literární toulky dunajskou metropolí, nakladatelství Lidové noviny, 2017

Volker Weidermann: OSTENDE 1936 – Léto jednoho přátelství, nakladatelství Host, 2014, překlad Tomáš Dimter

V oněch letech posledního bezvětrí

bylo dobré cestovat. Ale bylo také krásné vracet se domů. Ve vší tichosti se událo cosi podivuhodného. Malé město Salzburg se svými čtyřiceti tisíci obyvateli, jež jsem si vybral právě pro jeho romantickou odlehlost, se úžasně změnilo: v létě se stávalo hlavním městem umění nejen pro Evropu, nýbrž pro celý svět.

A tak jsem najednou žil ve vlastním městě jako ve středu Evropy. Opět mi osud splnil jedno přání, na něž bych se sám sotva odvážil pomyslet, a náš dům na Kapucínském návrší se stal domem evropským. Kdo tam nebyl hostem? Naše kniha hostů by to mohla dosvědčit lépe než pouhá vzpomínka, ale i tato kniha, spolu s domem a mnohým jiným, zůstala nacionálním socialistům. S kým vším jsme tam trávili srdečné chvíle, hledíce z terasy na krásnou a klidnou krajinu, aniž jsme tušili, že právě naproti na Berchtesgadenu seděl muž, který toto vše měl zničit? Bydlel u nás **Romain Rolland** a **Thomas Mann**, ze spisovatelů byli přátelsky vítanými hosty **H. G. Wells**, **Hofmannsthal**, **Jakob Wassermann**, **van Loon**, **James Joyce**, **Emil Ludwig**, **Franz Werfel**, **Georges Brandes**, **Paul Valéry**, **Jane Adamsová**, **Scholem Asch**, **Arthur Schnitzler**, z hudebníků **Ravel** a **Richard Strauss**, **Alban Berg**, **Bruno Walter**, **Bartók** a kdo ještě všechno z malířů, herců, učenců ze všech koutů světa?

Jednoho dne vyšplhal po příkrých schodech nahoru **Arturo Toscanini** a v téže chvíli začalo přátelství, které způsobilo, že jsem hudbu miloval a prožíval ještě více, ještě zasvěceněji než kdykoli předtím.

Thomas Mann, 1875–1955

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst,
1994, překlad **Eva Červinková**

Arturo Toscanini, 1867–1957

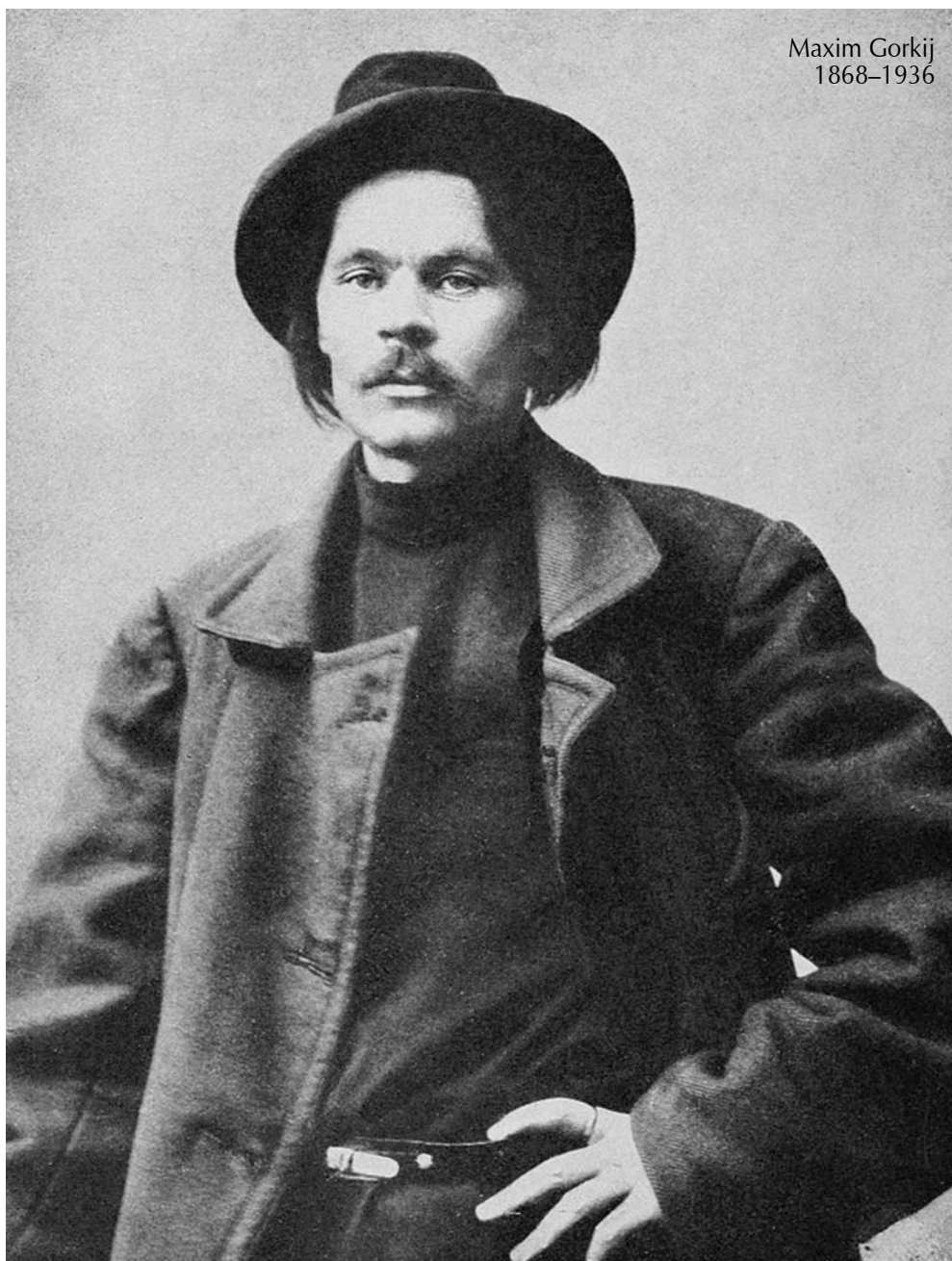

Maxim Gorkij

... to nejcennější, co jsem si přivezl domů, bylo **přátelství s Maximem Gorkým**, se kterým jsem se v Moskvě setkal osobně. Gorkij nebyl jedním z nejgeniálnějších vypravěčů světové literatury náhodou; vyprávění pro něho nebylo jen uměleckou formou vyjádření, nýbrž funkční emanací celé jeho bytosti.

Jeho vitalita byla zázračná; žil se svými zničenými plícemi vlastně proti všem zákonům medicíny, a jakási neobvyklá vůle k životu, vypjatý cit pro povinnost ho držely na nohou; každé ráno psal jasným kaligrafickým písmem svůj velký román, odpovídal na stovky otázek, jimiž se na něho obraceli mladí spisovatelé a dělníci z jeho vlasti; pobývat s ním pro mne znamenalo prožívat Rusko, ne to bolševické, ne to dřívější a ne to dnešní, nýbrž širokou, silnou a záhadnou duši jeho věčného lidu.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst, 1994, překlad Eva Červinková

Maxim Gorkij
1868–1936

Léto 1934

Čtyři detektivové prošli celý dům, zotvírali několik skříní, proklepali pár stěn, ale mně bylo z nedbalého způsobu, jakým to činili, okamžitě jasné, že tato prohlídka je čistě formální a nikdo z nich vážně nevěří, že by v tomto domě bylo skladiště zbraní. Po půl hodině prohlásili, že prohlídka skončila, a zmizeli.

Můj dům se mi od oné úřední návštěvy už nelíbil, cosi mi našeptávalo, že takové epizody jsou jen nesmělou předehrou mnoha dalekosáhlejších zákroků. Pro mne však byla tou nejdůležitější věcí na světě osobní svoboda. Aniž jsem o svém úmyslu vyrozuměl někoho ze svých přátel a známých, odcestoval jsem o dva dny později zpět do Londýna; a to první, co jsem tam učinil, bylo sdělení úřadům v Salcburku, že se definitivně vzdávám svého bydliště. Byl to první krok, který mne odloučil od mé vlasti. Ale **od oněch dnů ve Vídni jsem věděl, že Rakousko je ztraceno** – jenom jsem ještě netušil, kolik spolu s ním ztrácím i já.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst, 1994, překlad Eva Červinková

Dům Stefana Zweiga v Salcburku

Židé dvacátého století

Teprve nyní, kdy je všechny hodili na hromadu a vymetli jako špínu v ulicích, ředitele bank z jejich berlínských paláců a sluhy synagog z ortodoxních obcí, pařížské profesory filosofie a rumunské drožkáře, omývače mrtvol a nositele Nobelovy ceny, koncertní pěvkyně a pohřební plačky, spisovatele a vinopalníky, majetné a nemajetné, velké a malé, zbožné a osvícené, lichváře a mudrce, sionisty a asimilované, Aškenazy a Sefardy, spravedlivé a nespravedlivé a za nimi ještě zástup těch, kteří věřili, že už dávno unikli prokletí, pokřtění a míšenci – teprve nyní po staletích byli Židé opět donuceni k jisté pospolitosti, kterou už dávno nepocitovali, k pospolitosti vyhnanství, jež se od dob Egypta neustále vracelo.

Ani Freud, ten nejjasněji myslící člověk v této době, s nímž jsem v oněch dnech často hovořoval, **nenacházel žádnou cestu, žádný smysl v tomto nesmyslu**. Snad ale právě to je posledním smyslem židovství: svou záhadně přetrvávající existencí znovu a znovu klást Bohu tu věčnou Jobovu otázku, aby nebyla na zemi zcela zapomenuta.

Podruhé se nyní rozpoutalo to, čeho jsem se obával více než vlastní smrti: **válka všech proti všem**. A ten, kdo po celý život vášnivě usiloval o spojenectví v duchu a lidskosti, cítil se v této chvíli, která jako žádná jiná požadovala nezlomné společenství, tímto náhlým vyčleněním bezcenným a osamělým jako nikdy ve svém životě.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst, 1994, překlad Eva Červinková

Sigmund Freud

Že však i v době nejtemnější mně rozhovor s mužem ducha a nejvyšší mravní úrovní poskytne duševní posilu, dokázaly nezapomenutelné přátelské chvíle, které jsem v oněch posledních měsících před katastrofou směl strávit se Sigmundem Freudem. Měsíce mě tížilo pomyšlení, že třiaosmdesátiletý nemocný muž zůstal v Hitlerově Vídni, až se konečně podařilo báječně **princezně Marii Bonapartové, jeho nejvěrnější žákyni, dostat ho do Londýna a zachránit tak nejdůležitějšího muže, jenž žil v porobené Vídni.**

Princezna Marie Bonaparte (1882–1962) se Sigmundem Freudem, rok 1939, Londýn

Profesor Sigmund Freud, 1856–1939

Jednou, při jedné z mých posledních návštěv,

jsem s sebou vzal **Salvadora Dalího**, dle mého názoru **nejnadanějšího malíře nové generace**, jenž Freuda nezměrně ctil, a zatímco já jsem s Freudem hovořil, on kreslil jakousi skicu. Nikdy jsem se neodvážil mu ji ukázat, neboť Dalí už v ní jasnozřivě zpodobil smrt.

SVĚT VČEREJŠKA, nakladatelství Torst, 1994, překlad Eva Červinková

Salvador Dalí, 1904–1989

22. února 1942

ve svém domě
v Petrópolis u Rio de
Janeira odchází Stefan
Zweig se svou druhou
ženou Lotte dobrovolně
ze života.

Americký deník New York
Times informuje čtenáře
o úmrtí spisovatele Stefana
Zweiga a jeho ženy.

Declaração

Ehe ich aus freiem Willen und mit klarem Sinnem
aus dem Leben scheide, drängt es mich eine letzte Pflicht
zu erfüllen: diesem wunderrollen Lande Brasilien
inmug zu danken, das mir und meiner Arbeit so gute
und gastliche Rast gegeben. Mit jedem Tage habe ich in
Land mehr lieben gelernt und nirgends fühlte ich mir
mein Leben lieber vom Grunde aus neu aufgebaut,
nachdem die Welt meiner eigenen Sprache für mich
untergegangen ist und ~~das~~ meine geistige Heimat Europa
sich selber vernichtet.

Aber nach dem sechzigsten Jahre bedurfte es besonderen
Kräfte um noch einmal völlig neu zu beginnen. Und
die waren sind durch die ~~langen~~ langen Jahre harte-
ren Wanderns erschöpft. So hatte ich es für besser,
rechtzeitig und in aufrechter Haltung ein Leben abzu-
schließen, denn geistige Arbeit immer die leuchtendste Freude
und persönliche Freiheit das höchste Gut dieser Erde
gewesen.

Ich grüße alle meine Freunde! Mögen sie die Morgen-
röte noch sehen nach der langen Nacht! Ich, allzu
Ungezügelter, gehe ihnen voraus.

Stefan Zweig

Petrópolis 22. II 1942

Declaração

**Než ze svobodné vůle a s jasnou myslí odejdu ze života,
musím splnit poslední povinnost: vřele poděkovat této
báječné zemi Brazílii, která mně a mé práci poskytla tak
dobré a tak pohostinné spočinutí. Každým dnem rostla má
lásku k této zemi a nikde bych nebyl raději znovu vystavěl svůj
život poté, co svět mého vlastního jazyka pro mne zanikl a má
duchovní vlast, Evropa, sama sebe ničí. Avšak po šedesátce by
byly zapotřebí mimořádné síly, aby se začalo ještě jednou znovu.
A mé jsou vyčerpány dlouhými léty bezdomoveckého bloudění.
Pokládám proto za lepší včas a vstojie ukončit život, jemuž
vždy byla duchovní práce nejryzejší radostí a osobní svoboda
nejvyšším statkem této země. Pozdravuji všechny své přátele!
Kéž ještě uzří ranní červánky po dlouhé noci!
Já, příliš netrpělivý, je předcházím.**

Dopis na rozloučenou
Stefana Zweiga